

svjedoče i rezultati postojećih socioloških istraživanja dimenzije znanja o religiji (o kršćanstvu općenito, a protestantizmu posebno), na reprezentativnom uzorku odrasle populacije u Hrvatskoj. Interes znanstvene zajednice ne bi trebao biti upitan s obzirom na relevantnost teme protestantske reformacije koja je u Hrvatskoj desetljećima bila znanstveno na marginama ili sagledavana u užem teološkom i historiografskom smislu, što je, naravno, i rezultiralo nedovoljnom pokrivenošću pristupa s aspekta različitih disciplina i nedostatkom primjerene literature.

Ankica Marinović

James W. Sire

Apologetics Beyond Reason: Why Seeing Really Is Believing

IVP, Downers Grove, 2014., str. 160.

U kolovozu 2014. IVP Academic izdao je knjigu Jamesa W. Sirea *Apologetics Beyond Reason: Why Seeing Really Is Believing* (*Apologetika onkraj razuma: Zašto vidjeti zbilja znači vjerovati*). Sire, kojeg slobodno možemo smatrati veteranskim apologetom zbog više od 25 godina aktivnosti u pisanju knjiga iz ovog područja, u svojoj najnovijoj knjizi, koja je – kako sam autor priznaje – mješavina autobiografije i argumentacije, još jednom govori u prilog kršćanstvu. Međutim, ovog puta njegova argumentacija nije toliko okrenuta ljudskom razumu, nego ljudskom kapacitetu za intuitivno i izravno percipiranje realnosti koja ih okružuje.

Knjiga se sastoji od sedam poglavlja, uz dodatak predgovora, zahvala, pogovora, bilježaka, bibliografije i indeksa. U prvom poglavlju, pod nazivom “Prošlost kao predgovor”, Sire definira zadaću kršćanske apologetike kao potrebu za “polaganjem pred očima svijeta tako privlačno utjelovljenje kršćanske vjere, da se za bilo koga i svakoga tko želi pogledati može naći intelektualno i emocionalno vjerodostojno svjedočanstvo o njegovoj temeljnoj istini” (str. 14). Međutim, također dodaje da se uspjeh bilo koje apologetske argumentacije ne ogleda u pridobivanju obraćenika niti u osnaživanju vjere vjernika, nego u tome je li ona vjerna Isusu. Sire potom pruža kratki pregled kršćanske apologetike u posljednjih 70 godina. Prema njegovu mišljenju, dosad je temelj apologetike bila sposobnost ljudskog razuma da donosi istinite zaključke. Međutim, u našem se postmoder- nom svijetu argumenti suvremenih kršćanskih racionalista sada čine nevažnima i beživotnima. To ne znači da je racionalna apologetika beskorisna, ali za Sirea ona ne predstavlja učinkovit pristup apologetici i ne funkcionira uvijek. Govoreći kao apologet, Sire zaključuje da je apologetika zbnunjujuća. Pa, ipak, unatoč svim preprekama, Sire predlaže apologetiku koja nije usmjerena samo razumu. Nema optimalnog pristupa apologetici jer svaki pristup ima mana, ali Sire sugerira da

smo svi mi dio priče: priče o stvorenju, padu, otkupljenju i proslavljanju. Pitanje je vidimo li to ili ne. Međutim, vidjeti znači vjerovati.

U drugom poglavlju, "Pitanja o Bogu", Sire na početku tvrdi da u svemiru ne postoji ništa što, u konačnici, ne ukazuje na Božje postojanje. Svjestan je da se to može protumačiti kao proklamacija, a ne kao argumentacija, ali Sire će se pozabaviti tim prigovorima u sljedećim poglavljima. Sire preispituje ideju o autonomnosti ljudskog razuma, tvrdeći da je ljudski razum nedostatan da bi mogao odrediti istinu. Umjesto fokusiranja na epistemologiju (tj., kako znamo da nešto znamo), što je pothvat koji počinje u nama samima, bolje ćemo shvatiti istinsku realnost ako krenemo s drugog polazišta.

U trećem poglavlju, pod nazivom "U početku", Sire piše kako je "Božji argument" polazište za traženje istine. Umjesto fokusiranja na epistemologiju, koja nas vodi kružnom argumentu, jer jedino na temelju ljudskog razuma tvrdimo da je ljudski razum pouzdan, za kršćanina polazište treba biti ontologija. Zbog toga prvo pitanje ne treba biti: "Kako možemo znati da je kršćanstvo istinito?", nego: "Što je stvarna istina?" Tvrdeći da polazište treba biti u Božjoj realnosti, Sire nudi trostruku argumentaciju kao dokaz za to:

1. argument koji se kreće od Boga, a ne prema Bogu
2. argument koji se kreće od svega prema Bogu
3. argument iz vlastita iskustva, tj., direktna percepcija Boga (str. 48).

Sire je razdijelio knjigu u skladu s ovim argumentima. Kao što će kasnije objasniti (str. 124), prvi je argument tema prvih dvaju poglavlja, dok su drugi i treći argument tema trećeg do šestog poglavlja.

Četvrto poglavlje, "Argument iz književne teorije", govori o signalima o transcendentnome u književnosti. Prema Sireu, i sama književnost – bilo da je pisana s kršćanskog stanovišta ili ne – svjedoči o postojanju transcendentnog područja. Prema njegovu mišljenju, književnost utjelovljuje pogled na stvarnost, odnosno pogled na svijet, koji je uhvaćen u konkretnom obliku, lingvističkoj strukturi i prikladnoj estetskoj strukturi. Kad Sire govori o stvarnosti, ukazuje na razliku između primarnog i sekundarnog svijeta. I dok je primarni svijet ono što realnost jest i što se nikad ne mijenja (str. 66-67), sekundarni svijet je tumačenje primarnog svijeta (str. 70), i točno je ono što nalazimo u književnosti. Sire shvaća ovu činjenicu kao signal koji je postao apologija kršćanske vjere, što je koncepcija kojom će se baviti u petom poglavlju.

Da bi argumentirao svoju tvrdnju, Sire u petom poglavlju, pod nazivom "Blještava krila i njišući svjetionici", raspravlja o djelima Gerarda Manleya Hopkinsa, koji je bio kršćanin, i Virginije Woolf, koja nije bila kršćanka, pokazujući kako oboje na svoj način ukazuju na Boga. Premda književnost pisana s kršćanskog stajališta predstavlja izravno svjedočanstvo o istinitosti kršćanske vjere, književnost koja proturječi kršćanskom pogledu na svijetu često pruža svjedočanstvo

o kršćanskoj vjeri. Međutim, književnost koja odražava punu Božju stvaralačku moć upućuje dalje od sebe, prema području transcendentalnoga (str. 92). Naime, i sama književnost uzvikuje da su ljudska bića značajna, što se ne može objasniti pukim referiranjem na materijalni svijet. Zatim, materijalni svijet ne može biti temelj moralnosti s kojim se susrećemo u književnosti. Na temelju toga, Sire zaključuje da književnost svjedoči o transcendentálnom području u kojem se nalaze temeljne vrijednosti njezina sekundarnog svijeta (str. 98).

Govoreći o Goyinim djelima, u šestom poglavlju pod nazivom "Noćna razmišljanja i dnevni snovi", Sire se služi argumentom izvedenim od Goye, odnosno, kako signal transcendentálnosti iz umjetnosti može pružiti poticaj za istraživanje. Umjetničke discipline ukazuju na postojanje nečeg nematerijalnog, što nadilazi materijalni pogled i ne može se njime objasniti. Shodno tomu, Sire objašnjava da se i samo postojanje našeg poimanja zla najbolje može objasniti postojanjem Boga, koji je utemeljio naše poimanje dobra u svoju transcendentálnu realnost (str. 120).

Posljednje poglavlje, koje se zove "Susret s neočekivanim", rezervirano je za "argument koji se kreće od Isusa". Ovim argumentom Sire provodi inkluziju jer se vraća na prvu misao s početka knjige, budući da je govorio o toj temi u prva dva poglavlja. Argument od Boga je argument koji govori da nam se Bog otkrio i riječima i u Riječi, koja je postala tijelo. Budući da nam se Bog predao, možemo ga doživjeti osobno. Tako Sire kombinira prvi i treći argument, otvarajući čitateljima vrata da dođu, vide i dožive Isusa. Diskutirajući o tome kako je Isus rješenje za brojne ljudske enigme i objašnjavajući koja je uloga i mjesto Biblije u procesu susretanja s Bogom, Sire zaključuje poglavlje pozivajući čitatelja da dođe i vidi tko je taj Isus koji ispunjava realnost smislom (str. 141).

U pogovoru Sire ponavlja svoj poziv na apologetiku, koja će obuhvaćati i razum i iskustvo, te ponovno iznosi tvrdnju da i književnost i poezija odražavaju signale transcendentálnosti, u nastojanju da nas povedu k otkrivanju stvarnosti. Pa, ipak, ne smijemo se zadržavati na signalima, nego trebamo usmjeriti pogled u Isusa. Jer, "vidjeti zbilja znači vjerovati. I zato, recimo svijetu koji nas gleda: 'Dođite i vidite!'"

Sireova knjiga je djelo koje nastoji diskutirati o pitanju pogleda na svijet. Sire to čini tako što ne uključuje samo ljudski um nego i ljudsko iskustvo i intuiciju. Drugim riječima, cjelokupnu osobu. Kao što smo rekli, zalaže se za apologetiku koja neće biti samo racionalna, nego i relacijska. U vremenu u kojem je sposobnost ljudskog razuma za poimanjem istine i stvarnosti pod sumnjom, Sire poziva na apologetiku koja će vratiti upravljač s primata epistemologije na ontologiju. Shodno tomu, književnost i umjetnost imaju svoje mjesto u domeni kršćanske apologetike. Sireov stil pisanja je akademski čvrst, a ipak neformalan. On kombinira karakteristike osobe koja zna kako pisati u skladu s akademskim pravilima,

ali to ipak čini u svom stilu. U nastojanju ostvarenja diskusije o kompleksnoj i ozbiljnoj temi kao što je apologetika, mješavina autobiografije i argumentacije pruža ovoj knjizi ponešto vedriji ton.

Ova je knjiga prije svega relevantna za sve one koji su upoznati s apologetikom. Nije pisana kao uvod u apologetiku, tako da pretpostavljam da će je uglavnom čitati oni koji su spremni proširiti vidike o kršćanskoj apologetici. Nadalje, na stranicama knjige možemo pronaći autorovu diskusiju o “filozofiji književnosti i umjetnosti”, što dodaje knjizi na vrijednosti. Što se studenata tiče, ova će knjiga u nastavnom programu vjerojatno biti navedena kao sekundarna literatura, ali će ipak biti vrijedan resurs za studiranje.

Ervin Budiselić

Tom Houston

My Story with Governance

Oxford, UK, Regnum Books International, 2014., 106 p.

Knjiga *My Story with Governance* autora Toma Houstona na vrlo jednostavan i čitatelju blizak način biblijski analizira koncept upravljanja. Osnovna ideja knjige jest istraživanje važnosti upravljanja i vodstva, provodeći ovu tematiku kroz iscrpno i sistematsko biblijsko promišljanje. U homiletičkom stilu pisanja autor svoju centralnu premisu provodi kroz vlastito životno iskustvo, biblijske susrete i doživljaje upravljanja te učinkovito privodi argument kraju pitkom analizom Isusove Crkve iz perspektive Pavla i Petra u usporedbi s promašajima u upravljanju židovskog naroda. Upravljanje nije termin koji često možemo čuti u našem svakodnevnom kolokvijalnom crkvenom govoru unatoč činjenici da novozavjetni diskurs često sadrži pojam upravitelja, a autor ove knjige uvjeren je da pomnije i opširnije promišljanje o ovoj tematici u svjetlu Božje Riječi može biti koristan alat na području kršćanskog vodstva.

Autor ove knjige, Tom Houston, služio je kao pastor nekoliko crkava u Europi i Africi te na vodećim pozicijama nekoliko većih i poznatijih kršćanskih organizacija. Njegovo široko i raznoliko pragmatično iskustvo na području kršćanskog vodstva u crkvenom, kao i para-crkvenom okruženju, donose svakodnevnu perspektivu biblijskom govoru o upravljanju te pružaju širok spektar primjenjivih uputstava. Izdavač ove knjige je Regnum Books International, izdavačka kuća pod okriljem Oxford Center for Mission Studies koji je nesumnjivo prepoznao važnost govora o učinkovitom i prije svega biblijskom konceptu upravljanja i implikacijama koje bi mogao imati na razumijevanje i promišljanje o kršćanskom vodstvu.

U prvom poglavlju autor daje kratki pregled svoga životnog iskustva na pozicijama koje su zahtijevale i koje su oblikovale njegovo shvaćanje praktičnog